

Primljen: 18.9.2017.

Pregledni rad

Prihvaćen: 17.11.2017.

UDK: 502(497.5Varaždin)

Regionalni park Mura – Drava u prostorno-planskoj dokumentaciji Varaždinske županije

Mura - Drava Regional Park in spatial-planning documentation of Varaždin County

Melita Srpak

Varaždinska županija, Zavod za prostorno uređenje, Mali Plac 1a, 42000 Varaždin
e-mail: melita.srpak@gmail.com

Sažetak: *Vlada Republike Hrvatske donijela je 2011. godine Uredbu o proglašenju Regionalnog parka Mura-Drava koji obuhvaća pet županija: Međimursku, Varaždinsku, Koprivničko-križevačku, Virovitičko-podravsku i Osječko-baranjsku županiju. Regionalni park Mura-Drava bogat je biološkom te krajobraznom raznolikošću, geološkom te kulturno-tradicijskom baštinom. Naselja unutar i u okolici parka predstavljaju njegov integralni dio te je ovom kategorijom zaštite potrebno osigurati i potaknuti njihov održivi razvoj kako bi se zaustavili trendovi smanjenja broja stanovništva. S obzirom na utjecaj kontinuirane gospodarske i druge ljudske aktivnosti koje se odvijaju u području ekosustava rijeka Mure i Drave i njihovog usklađivanja sa zaštitom toga područja, predložena zaštita toga područja u kategoriji regionalnoga parka najpogodnija je jer dopušta gospodarske aktivnosti, te stvara nove perspektive održivoga razvoja, vezane uz ekološku poljoprivredu i ekoturizam.*

Ključne riječi: *Regionalni park Mura-Drava, bioraznolikost, georaznolikost, ekosustavi, zaštita područja*

Abstract: *In 2011, the Government of the Republic of Croatia adopted the Decree on the Declaration of the Regional Park Mura-Drava, which comprises five counties: Međimurje,*

Varaždin, Koprivnica-Križevci, Virovitica-Podravina and Osijek-Baranja County. The Mura-Drava Regional Park is rich in biological and landscape diversity, geological, cultural and traditional heritage. Villages within and around the park represent its integral part, and this category of protection must be secured and stimulated by their sustainable development in order to stop the trends of population cuts. Given the impact of continuous economic and other human activities occurring in the area of the Mura and Drava river ecosystem as well as their alignment with the protection of this area, the proposed protection of this area in the category of regional park is the most appropriate because at the same time it allows economic activities and creates new perspectives of sustainable development, related to ecological agriculture and ecotourism.

Key words: *Mura-Drava Regional Park, biodiversity, geodesy, ecosystems, protection of the area*

1. Uvod

Područje rijeke Mure i Drave obilježava visoka razina biološke i krajobrazne raznolikosti. Posebno se izdvajaju vlažna staništa koja spadaju među najugroženija u Europi: poplavne šume, vlažni travnjaci, mrtvi rukavci, napuštena korita i meandri, šljunkoviti i pjeskoviti sprudovi, otoci te strme obale. Tokovi rijeka Mure i Drave zaštićeni su temeljem Zakona o zaštiti prirode u više kategorija. Zbog posebne vrijednosti za očuvanje biološke raznolikosti ovo je područje uvršteno u ekološku mrežu Republike Hrvatske (NATURA 2000). NATURA 2000 u Regionalnom parku Mura-Drava je ekološka mreža Europske unije (u daljnjem tekstu: EU) koja obuhvaća područja važna za očuvanje ugroženih vrsta, stanišnih tipova (POVS ili pSCI) i područja značajna za ptice (POP ili SPA). Cilj upravljanja područjima ekološke mreže RH (NATURA 2000) je održati i poboljšati stanje ciljanih vrsta i staništa određenoga područja. To je moguće kroz provođenje mjera očuvanja od ljudi koji u suživotu s prirodom dijele svoj životni prostor s ugroženim vrstama i staništima.

Vlada Republike Hrvatske donijela je 2011. godine Uredbu o proglašenju Regionalnog parka Mura – Drava (NN 22/11). Tom Uredbom je čitav tok rijeke Mure i Drave sukladno Zakonu o zaštiti prirode (NN 80/13) zaštićen u kategoriji Regionalnoga parka (u daljnjem tekstu Park). Regionalni park je kategorija zaštite u kojoj su dopuštene gospodarske i druge djelatnosti, te korištenje prirodnih dobara kojima se ne ugrožavaju njegove bitne značajke i uloga, a realizacija

pojedinih namjena prostora planiranih dokumentima prostornog uređenja ne ovisi samo o primjeni zakonske regulative iz područja zaštite prirode, već i o zakonskoj regulativi drugih sektora.

Regionalni park ujedno je i dio prekograničnoga rezervata biosfere Mura-Drava-Dunav koji je najveći riječni rezervat u Europi proglašen na 24. sjednici Međunarodnoga koordinacijskoga vijeća Programa "Čovjek i biosfera" (MAB–Man and Biosphere) pri UNESCO-u, održanoj 2012. godine u Parizu. Očuvane prirodne obale Mure i Drave, zajedno sa svojim biljnim i životinjskim svijetom tvore prepoznatljiv nizinski krajobraz rubnoga dijela panonske nizine. Mala razvučena naselja žive u skladu s okolnom prirodom, rijekom, šumom, livadama i oranicama što je vidljivo na slici 1.

Slika 1. *Regionalni park Mura – Drava*

Izvor: *Grlica, I. Regionalni park Mura Drava*

2. Opći podaci o Regionalnom parku Mura-Drava

Regionalni park Mura-Drava se proteže diljem pet županija: Međimurskom, Varaždinskom, Koprivničko-križevačkom, Virovitičko-podravskom i Osječko-baranjskom županijom, u ukupnoj površini od 87.680,52 ha. Ministarstvo kulture donijelo je početkom 2008. godine d rješenje o preventivnoj zaštiti područja rijeke Mure i Drave u kategoriji Regionalnog parka. Preventivna zaštita trajala je do proglašenja predmetnoga područja Regionalnim parkom (tri

godine) i tijekom toga vremena za to područje primjenjivale su se odredbe Zakona o zaštiti prirode kao zaštićena područja. (Izvešće stanja o prostoru Varaždinske županije za razdoblje 2005 – 2009. godine („Službeni vjesnik Varaždinske županije“ broj 48/09.). Shodno navedenim aktivnostima Državni zavod za zaštitu prirode je temeljem tada važećega Zakona o zaštiti prirode (NN 70/05 i 139/08) pristupio izradi stručne podloge za zaštitu. Cilj izrade te stručne podloge bio je prikazati i valorizirati prirodne i kulturne vrijednosti rijeke Mure i Drave sa stanovišta zaštite prirode, ukazati na probleme očuvanja i razloge ugroženosti tih vrijednosti, predložiti način upravljanja navedenim područjem te predložiti mjere zaštite.

Osnovno polazište za utvrđivanje granica područja Mura-Drava koje je određeno kategorijom Regionalnoga parka bila je valorizacija prostora sa stanovišta zaštite prirode. Pri utvrđivanju samih granica uzeti su u obzir postojeći režimi zaštite u prostoru, u prvom redu granice područja ekološke mreže Republike Hrvatske, te granice postojećih zaštićenih područja. Isto tako uzeti su u obzir i dokumenti prostornoga uređenja kako bi se predloženo područje zaštite maksimalno uskladilo s planiranom namjenom prostora u postojećem prostornim planovima. Veliki broj naselja (rubnih) smješten je van granica regionalnoga parka ili je uz njegovu granicu, a s njima su smještene i brojne kulturne vrijednosti.

Upravljanje Regionalnim parkom Mura - Drava obavlja se putem koordinacije postojećih županijskih javnih ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode tako da svaka javna ustanova upravlja dijelom regionalnoga parka koji se nalazi unutar teritorija njene županije.

2. 1. Regionalni park Mura Drava u Varaždinskoj županiji

Na području Varaždinske županije nalazi se 11,23% površine od ukupne površine ovog Regionalnog parka. Proglašenjem Regionalnog parka štiti se prostor uz ove dvije rijeke kao prirodna vrijednost, a planska zaštita prostora u kategoriji osobito vrijedan predio – prirodni krajobraz uz Dravu je isto tako planiran Prostornim planom Varaždinske županije unutar područja proglašenoga Regionalnim parkom. (Prostorni plan Varaždinske županije „Službeni vjesnik Varaždinske županije“ broj 8/00., 29/06. i 16/09.). Mjere koje već jesu ili će biti propisane ugrađuju se u prostorne planove jedinica lokalne samouprave na precizniji, odnosno konkretniji način. Regionalni park Mura- Drava proteže se kroz sljedeće jedinice lokalne

samouprave u Varaždinskoj županiji: Grad Varaždin i Općine: Cestica, Petrijanec, Sračinec, Trnovec Bartolovečki, Martijanec, Sveti Đurđ, Veliki Bukovec i Mali Bukovec.

U prostornim planovima jedinica lokalnih samouprava koji su mijenjani i dopunjavani nakon zaštite ovoga područja ugrađene su odgovarajuće mjere zaštite utvrđene od nadležnih javnopravnih tijela (Ministarstva i Državnog zavoda za zaštitu prirode) u postupku izrade izmjena i dopuna planova. Prema podacima iz Izvješća o stanju u prostoru Varaždinske županije („Službeni vjesnik Varaždinske županije“ broj 9/16) navedeno je da su mjere zaštite ugrađene u prostorne planove uređenja Grada Varaždina i Općina: Cestica, Sračinec, Trnovec Bartolovečki, Martijanec, i Sveti Đurđ, dok u prostorne planove Općina: Petrijanec, Veliki Bukovec i Mali Bukovec regionalni park još nije ugrađen, s obzirom da ti planovi nisu izmijenjeni, ali je postupak njihove izmjene i dopune pokrenut. Plan upravljanja za ovaj Regionalni park još nije donesen, pa se zaštićeno područje štiti i koristi prema Zakonu o zaštiti prirode i uvjetima definiranim prostornim planovima uređenja gore nabrojenih jedinica lokalne samouprave na čijem se teritoriju nalazi Regionalni park i koje su isti ugradile/ugrađuju u prostorni plan svog područja.

Područje Regionalnog parka Mura–Drava zauzima prostor izvan građevinskoga područja naselja. Velika većina prostora pripada poljoprivrednom i šumskom području mozaične strukture, koje čini prepoznatljiv kulturni krajolik. U ovisnosti o zahvatu, potrebno je provoditi i odgovarajuće postupke ocjene (ocjenu prihvatljivosti za ekološku mrežu, Procjene utjecaja na okoliš - PUO) sukladno propisu o zaštiti prirode, propisu o zaštiti okoliša te njihovim provedbenim aktima. Unutar zaštićenoga područja, pored poljoprivredne namjene, vrši se i eksploatacija mineralnih sirovina (šljunka i pijeska), njime prolaze infrastrukturni koridori regionalnoga i državnoga značaja, formirane su zone sporta i rekreacije, a moguće je izvoditi zahvate u prostoru planirane prostornim planovima, također u funkciji rekreacije i sporta, pojedinačne zahvate kao što su energetske građevine, građevine u funkciji eksploatacije mineralnih sirovina, zahvate u prostoru poljoprivredne namjene, te građevine infrastrukturnih koridora.

Navedenim planiranim i zatečenim djelatnostima i zahvatima nisu iscrpljene i sve mogućnosti koje nudi ovaj prostor sa svim vrijednostima kao okvir za život i prosperitet lokalnoga stanovništva. Potencijalne prijetnje očuvanju ovoga područja predstavljaju: uređivanje rijeka, bespravno vađenje šljunka, izgradnja elektrana, onečišćenje voda, lov, ribolov i krivolov,

intenziviranje poljoprivrede te neki vidovi turizma i rekreacijskih aktivnosti, te mnogobrojna nezakonita izgradnja vikendica i kuća za odmor u dijelu koji je prisutan na područjima uz rijeku Dravu u Varaždinskoj i Međimurskoj županiji.

3. Bioraznolikost i razvoj gospodarstva u regionalnom parku Mura-Drava

Staništa uz Muru i Dravu bujaju životom, a tu su i staništa brojnih ptica selica. Svaka devastacija toga prostora izravno je zadiranje u hrvatski i europski sustav prirodnih krugova života. Simbioza: prirodni krajolik - flora i fauna - čovjek uz Muru i Dravu, srećom na tom području obuhvaća još svoje iskonsko značenje i snagu. Da se ta simbioza ostvaruje, dovoljno je vidjeti gnijezda bregunica (*Ripariariparia*) u strmim odronjenim dravskim obalama, ili pak nailazak na tragove dabra (*Castor fiber*) ili vidre (*Lutra lutra*). Od ukupno 50 stanišnih tipova (prema Nacionalnoj klasifikaciji staništa Republike Hrvatske) u Parku ih je 27 rijetkih i ugroženih. Akumulacije hidroelektrana i stari tokovi između njih predstavljaju važno zimovalište za više od 20 000 ptica močvarica. Također, velik broj svojiti prisutnih na ovom prostoru nalazi se na popisu Dodatka I Direktive o pticama. Na širem području obitava veliki broj ugroženih i zaštićenih vrsta ptica kao npr. mali vranac (*Phalacrocorax pygmaeus*), brezov zviždak (*Phyloscopus trochilus*), štekavac (*Haliaeetus albicilla*), mala čigra (*Sterna albifrons*), čaplja danguba (*Ardea purpurea*), bijela čaplja (*Egretta alba*), crna roda (*Ciconia nigra*). U rijeci Muri i Dravi pronađene su 73 vrste riba. Njih 37 nalazi se u Crvenoj knjizi slatkovodnih riba Hrvatske. Od ugroženih i zaštićenih ribljih vrsta ističe se sabljarka (*Peleceus cultratus*), bolen (*Aspius aspius*), piškur (*Misgurnus fossilis*), crnka (*Umbra krameri*). Važno je napomenuti da je Park područje rasprostranjenja strogo zaštićene vidre (*Lutra lutra*) te da je ovo jedno od područja na kojem se započelo s reintrodukcijom dabra (*Castor fiber*) koji je u drugoj polovici 19. stoljeća bio u potpunosti istrijebljen. Najnovijim istraživanjima šišmiša na području Parka u Međimurskoj i Koprivničko-križevačkoj županiji zabilježeno je 16 vrsta šišmiša. Vrlo je značajna i izuzetno bogata fauna vretenaca. Na području Mure i Drave zabilježeno je oko 300 različitih svojiti vaskularne flore, od kojih su 42 svojite strogo zaštićene. Među močvarnim biljkama koje su ugrožene ili rijetke na europskoj razini ističu se: sibirski perunika (*Iris sibirica*), strelica (*Sagittaria sagittifolia*), rezac (*Stratiotes aloides*), vodoljub (*Butomus umbellatus*), sitna leća (*Wolffia arrhiza*), vodeni orašac (*Trapa natans*) i druge.

Kategorija zaštite prirode ovoga prostora dopušta gospodarske djelatnosti koje ne ugrožavaju njegove bitne značajke. Stoga se poljoprivredna proizvodnja dalje neometano odvija, ali pod uvjetom da je sve u skladu s režimom zaštite obuhvaćenih zaštićenih područja. Ulaskom Republike Hrvatske u EU donesen je i niz strožih zakonskih propisa vezanih uz poljoprivrednu praksu, zaštitu prirode i okoliša, te prostorno planiranje. Sljedom toga, poljoprivredni proizvođači moraju primjenjivati mjere gospodarenja koje poštuju zahtjeve EU Direktive o pticama i staništima. Isto tako, za svako promatrano područje potrebno je osmisliti poljoprivredno okolišni program. Ti programi temelje se na dobrovoljnom sporazumu između poljoprivrednika i državnih tijela, te su najvažniji mehanizam za potporu poljoprivrednicima koji gospodare na tim područjima. Sve gospodarske djelatnosti, uključujući i proizvodnu ili industrijsku djelatnost koja nema značajan negativan utjecaj na biološku ili krajobraznu raznolikost, moguće je uz ishođenje uvjeta zaštite prirode. Organizacija, korištenje i namjena prostora te mjerila i smjernice za uređenje i zaštitu prostora Regionalnoga parka određeni su dokumentima prostornog uređenja. Za Regionalni park nije propisana izrada prostornoga plana uređenja područja posebnih obilježja, no preporuča se, s obzirom na obuhvat i raznovrsno korištenje. Regionalnim parkom se upravlja temeljem plana upravljanja koji utvrđuje detaljne smjernice upravljanja zaštićenim područjem i planira njihovu provedbu tijekom desetogodišnjega razdoblja. Nakon isteka razdoblja od pet godina, analizira se provedba plana upravljanja i ostvareni rezultati te se po potrebi obavlja revizija. Za zahvate i radnje na zaštićenom području za koje prema posebnom propisu nije potrebno provesti postupak ocjene prihvatljivosti zahvata na prirodu, izdaje se dopuštenje, odnosno rješenje.

4. Zaključak

Jedan od osnovnih zadanih ciljeva prostornoga razvoja i uređenja županija koje se nalaze unutar granica Regionalnog parka Mura – Drava je zaštita i očuvanje visoke biološke - krajobrazne raznolikosti prostora. Svi zahvati u prostoru unutar ovih zaštićenih prostora mogu se vršiti prema uvjetima uređenja i mjerama zaštite prostora propisanih u prostorno planskim dokumentima od Prostornog plana Županije do prostornih planova uređenja općina/gradova, u kojima su spomenute mjere sastavni dio odredbi za provođenje. Velika većina prostora Parka

pripada poljoprivrednom i šumskom zemljištu mozaične strukture, stoga poljoprivreda u tom obliku pruža velike mogućnosti za razvoj ekološke poljoprivrede, kojoj manja dimenzija poljoprivrednih čestica nije uvijek ograničavajući element, a sklad s biološkom raznolikošću u okruženju je poželjan. Isto tako, zatečene prostorne i prirodne cjeline dobar su scenski okvir za razvoj cikloturizma čiji su temelji već izvedeni uključivanjem trasa cesta i puteva u mrežu biciklističkih staza uz Muru i Dravu, što je u skladu sa suvremenim trendovima u načinu života i pristupu rekreaciji. Na kraju možemo zaključiti da osnovni cilj zaštite prirodnih vrijednosti i očuvanja biološke raznolikost, prepoznati prirodne i krajobrazne vrijednosti na lokalnoj razini, zaštititi ih, naglasiti osobitosti, prikazati lokalnom stanovništvu, koristiti kao motiv u stvaranju identiteta naselja općina/grada.

Literatura

1. Izvješće stanja o prostoru Varaždinske županije za razdoblje 2005 – 2009. godine („Službeni vjesnik Varaždinske županije“ broj 48/09.)
2. Izvješće o stanju u prostoru Varaždinske županije za razdoblje 2010. – 2015. god. („Službeni vjesnik Varaždinske županije“ broj 9/16.)
3. Pravilnik o ocjeni prihvatljivosti za ekološku mrežu NN 146/14
4. Prostorni plan Varaždinske županije („Službeni vjesnik Varaždinske županije“ broj 8/00., 29/06. i 16/09.)
5. Stručna podloza za proglašenje područja Mura - Drava u Republici Hrvatskoj regionalnim parkom (Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb 2009. godine)
6. Uredba o proglašenju Regionalnog parka Mura – Drava. NN 22/11
7. Zakonu o zaštiti prirode. NN 80/13